

## НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ: ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

### 1. Нормативні навчальні дисципліни та практика

#### 1.1. Нормативні навчальні дисципліни

**ВИКЛАДАЧ:** Тома Наталія Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент

E-mail: n.toma@ukma.edu.ua

**ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ:** 5 кредитів ECTS

Заняття в аудиторії: 50 годин (17 лекцій та 8 семінарських занять (по 2 академічні години)

Самостійна робота слухачів курсу: 100 год.

Форма підсумкового оцінювання: іспит

#### АНОТАЦІЯ

**Історія української літературної мови** – базова дисципліна для професійної підготовки філолога-україніста, філолога-славіста, фахівця гуманітарного профілю. Курс містить поглиблені відомості з історії української літературної мови для магістрів, які попередньо вивчали історичну граматику української мови, старослов'янську мову та інші забезпечуючі предмети. У ньому простежено процес формування системи літературної мови, її розвиток у зв'язку з розвитком української культури, процес вироблення стилістичних і фонетико-граматичних норм та закріплення їх у правописі.

#### МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ

Дати магістрам глибокі теоретичні знання з історії української літературної мови як цілісної системи, ознайомити з основними закономірностями і найважливішими явищами розвитку й формування фонетики, граматики, лексики цієї системи, нарешті, через ґрунтовні лінгвістичні знання з історії української мови забезпечити магістрам практичне засвоєння її сучасної синхронної (описової) системи та належну професійну підготовку за обраним фахом.

#### РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
<b>ПРН-9.</b> Збирати й систематизувати мовні факти, інтерпретувати й аналізувати, зіставляти тексти різних стилів і жанрів.	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на практичних заняттях 1-6.	Поточний контроль. Контрольна робота.
<b>ПРН-11.</b> Дотримуватися правил академічної доброчесності.	Підготовка індивідуальних та групових проєктів.  Написання творчих мініробіт.	Поточний та підсумковий контроль.
<b>ПРН-12.</b> Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних лінгвістичних питань, власний погляд на них та обґрунтовувати його як фахівцям, так і широкому загалу,	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на практичних заняттях 2-5.	Поточний контроль. Індивідуальне завдання. Контрольна робота.

зокрема особам, які навчаються.		
<b>ПРН-13.</b> аналізувати тексти різних стилів та жанрів.	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на практичних заняттях 3-4.	Поточний контроль
<b>ПРН-14.</b> Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного матеріалу.	Лекційні заняття. Дискусія та індивідуальні відповіді, а також групове обговорення на семінарських заняттях. 1-8.	Поточний та підсумковий контроль (елементи лексико-граматичних тестів). Групове та індивідуальне творче завдання.
<b>ПРН-17.</b> Презентувати результати свого дослідження науковій спільноті в наукових публікаціях чи виступах на конференціях, круглих столах, семінарах тощо.	Реферат	Письмова творча робота
<b>ПРН-18.</b> Знаходити креативні рішення для прикладного застосування лінгвістичних досліджень, у тому числі в цифрових середовищах, проводити лінгвістичний аналіз текстів різних стилів та жанрів, враховувати екстралінгвальні чинники, що впливають на мовну комунікацію.	Групове обговорення на практичних заняттях 3-8.	Поточний контроль. Індивідуальне завдання. Творча письмова робота.
<b>ПРН-10.</b> Здійснювати науковий аналіз мовного й мовленнєвого матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на підставі самостійно опрацьованих даних.	Індивідуальні відповіді та групове обговорення на практичних заняттях 3-6.	Поточний контроль. Письмова індивідуальна робота з редагування тексту. Контрольна робота.

## ЗМІСТ КУРСУ

### Вступне слово

*Актуальність* курсу визначається тим, що він є одним із тих, які завершують лінгвістичну підготовку магістрів. Перед вивченням історії української літературної мови магістри прослуховують ряд курсів, які можна розглядати як забезпечуючі: «Вступ до мовознавства», «Вступ до слов'янської філології», «Старослов'янська мова», «Історія української мови» та ін. У перелічених курсах висвітлено ряд явищ, проблем і понять, істотних із погляду історії української літературної мови: поняття про індоєвропейську мову-основу, про праслов'янську мову; деякі закономірності історичного розвитку та змін у структурі кожної слов'янської мови; особливості історичного розвитку граматичних категорій; місце української мови серед інших слов'янських; становлення внутрішньої структури праслов'янської мови (фонетики, граматики, лексики) як бази

для формування української мови; виникнення слов'янської писемності, зокрема писемності у східних слов'ян; найважливіші методи історико-лінгвістичного дослідження (порівняльно-історичний, внутрішньої реконструкції, зіставний та ін.); зміст ряду лінгвістичних термінів; дослідження і дослідники слов'янських мов, огляд важливішої літератури з порівняльно-історичного мовознавства тощо. Зрозуміла річ, згадані відомості мають подаватися в курсі лише оглядово, натомість пропонується ґрунтовний аналіз явищ і фактів власне історії української літературної мови. У потрібних випадках залучено також факти з діалектології української мови, у тому числі діалектології історичної.

### ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з / п	Теми лекційних занять	Кількіс ть годин
Лекція 1.	Вступ до вивчення історії української літературної мови.	2 год .
Лекція 2.	Давньоукраїнська літературна мова XI – XIII ст.	4 год .
Лекція 3.	Староукраїнська літературна мова кінця XIII – середини XVI ст.	4 год .
Лекція 4.	Староукраїнська літературна мова другої половини XVI – XVIII ст. Сильовий розвиток та нормування.	4 год .

Лекція 5.	Староукраїнська літературна мова другої половини XVI – XVIII ст. в ораторсько-полемічних, ділових та наукових творах.	4 год .
Лекція 6.	Художній стиль староукраїнської літературної мови кінця XVI – XVIII ст.	4 год .
Лекція 7.	Нова українська літературна мова першої половини XIX ст.	2 год .
Лекція 8.	Тарас Шевченко в історії української літературної мови.	2 год .
Лекція 9.	Українська літературна мова другої половини XIX ст.	2 год .
Лекція 10.	Українська літературна мова кінця XIX – першої половини XX ст.	2 год .
Лекція 11.	Українська літературна мова середини і другої половини XX ст.	4 год .

	<b>Теми семінарських занять</b>	
Семінарське 1.	<p>1. Методи вивчення історії літературної мови. Значення її вивчення. Зв'язок з іншими лінгвістичними дисциплінами.</p> <p>2. Джерела для вивчення історії української літературної мови (писемні пам'ятки XI – XVIII ст., стародруки кінця XV – XVIII ст., тексти нової мови).</p> <p>3. Дослідники і дослідження з історії української літературної мови (огляд найважливіших праць).</p>	2 год .
Семінарське 2.	<p>1. Давньоруська (давньоукраїнська) літературно-писемна мова XI – XIII ст. Суспільні та культурно-історичні обставини функціонування. Типологічна і жанрово-стилістична структура. Особливості використання живомовних елементів. Дохристиянська духовна культура в мові українського народу.</p> <p>2. Мова церковно-релігійних творів Київської Русі («Остромирового Євангелія» 1056 – 1057 рр., «Ізборників» Святослава 1073 і 1076 рр. та ін.).</p> <p>3. Мова ораторських та агіографічних творів Київської Русі («Слова о законі і благодаті» Іларіона, житій Бориса і Гліба, Феодосія Печерського та ін.).</p>	2 год .
Семінарське 3.	<p>1. Мова українських грамот XIV – XV ст. Живомовні риси фонетики та морфології. Лексика. Стилістичні особливості.</p> <p>2. Доба Відродження в історії староукраїнської літературної мови другої половини XV – XVI ст. «Проста мова» як відображення процесу демократизації і націоналізації літературної мови.</p> <p>3. Переклади «простою мовою» конфесійних творів середини XVI ст. (Пересопницького Євангелія 1556 – 1561 рр.,</p>	2 год .

	Крехівського Апостола 1560 р. та ін.). Особливості лексики, фонетики і граматики.	
Семінарське 4.	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Закономірності формування української літературної мови другої половини XVI – XVIII ст. на народній основі.</li> <li>2. Особливості відбиття цього процесу в пам'ятках «простої» і слов'янорусської мов.</li> <li>3. Сильовий розвиток староукраїнської літературної мови другої половини XVI – XVIII ст.</li> </ol>	2 год .



Семінарське 5.	<p>1. Мова ораторсько-проповідницьких творів XVII – XVIII ст. (Антонія Радивиловського, Іоанікія Галятовського, Почаївських видань другої половини XVIII ст.).</p> <p>2. Мова староукраїнського ділового стилю другої половини XVI – XVIII ст. Приватні листи кінця XVII – XVIII ст.</p> <p>3. Розвиток наукового стилю староукраїнської літературної мови другої половини XVI – XVIII ст. (хронографи, космографії, передмови до стародрукованих видань, підручники тощо)</p>	2 год
Семінарське 6.	<p>1. Українські інтермедії та діалоги XVII – XVIII ст. Характер використання живого народного мовлення в них.</p> <p>2. Сатирично-гумористичні та бурлескно-травестійні віршовані твори XVII – XVIII ст. Характер використання живого народного мовлення в них.</p> <p>3. Козацькі літописи кінця XVII – XVIII ст. – видатне явище в розвитку української літературної мови.</p>	2 год
Семінарське 7	<p>1. Українська літературна мова кінця XIX – першої половини XX ст. Суспільні та культурно-історичні обставини функціонування. Жанрово-стильовий розвиток і процеси нормування.</p> <p>2. Становлення наукового стилю української мови в останній чверті XIX – першій третині XX ст.</p> <p>3. Роль видань НТШ у його розвитку, праць М.Грушевського, видань УАН першої третини XX ст.</p>	2 год
Семінарське 8	<p>1. Мова творів українських письменників другої половини XX ст. – “шістдесятників” і “дисидентів” (Д.Павличко, В.Симоненко, В.Стус, І.Драч та ін.). Поетична мова Ліни Костенко.</p> <p>2. Науковий стиль української літературної мови другої половини XX ст.</p>	2 год

	<p>3. Історія української літературної мови в дослідженнях А.Кримського та І.Огієнка.</p> <p>4. Дослідження історії української літературної мови в середині і другій половині ХХ ст.</p>	
--	---	--

### УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

#### УМОВИ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

з курсу

«Історія української літературної мови»

	<i>Види робіт</i>	<i>К-сть</i>	<i>Максимум балів за 1 заняття</i>	<i>Разом</i>	<i>За семестр</i>
1	Семінари	8	5	40	100
2	Письмова творча робота або реферат	1	20	20	
3	Екзамен	1	40	40	

#### ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності студента за кожним із запланованих видів робіт здійснюється у відповідності до таких критеріїв:





<b>Види робіт</b>	<b>Кількість балів за один вид робіт</b>	<b>Критерії оцінювання</b>
Робота на семінарському занятті	5-4	Студент ставить змістовні запитання, висловлює аргументовані зауваження, бере участь у дискусії.
	2-3	Студент ставить запитання, але не висловлює аргументованих зауважень та/або не бере участі у дискусії.
	0	Пасивна участь у семінарі.
Творча письмова робота	17-20	Роботу виконано і подано вчасно; автор демонструє творчий підхід, знання особливостей функціональних стилів і норм української літературної мови, виклад є логічним, точним. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	12-15	Роботу виконано і подано вчасно; автор демонструє творчий підхід, знання особливостей функціональних стилів і норм української літературної мови, виклад є логічним, роботу оформлено відповідно до вимог, однак є невеликі хиби, зокрема у тексті порушено деякі норми української літературної мови, є стилістичні вади.
	8-10	Роботу виконано і подано вчасно. Автор демонструє достатню обізнаність з матеріалом, однак у роботі не дотримано всіх вимог, є значна кількість мовних помилок різного характеру, бракує логічності викладу.
	0	Завдання не виконане у визначений термін або містить плагіат.

## ПОРЯДОК ПЕРЕРАХУНКУ РЕЙТИНГОВИХ ПОКАЗНИКІВ

### НОРМОВАНОЇ 100-БАЛЬНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ШКАЛИ ОЦІНЮВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНУ 4-БАЛЬНУ ШКАЛУ ТА ШКАЛУ ECTS

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	Відмінно	Зараховано	<b>A</b> (відмінно)
81 – 90	Добре		<b>B</b> (дуже добре)
71 – 80			<b>C</b> (добре)
66 – 70			<b>D</b> (задовільно)
60 – 65	<b>E</b> (достатньо)		
30 – 59	Незадовільно	Не зараховано	<b>F</b> (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			<b>FX</b> (неприйнятно – з обов'язковим повторним курсом)

#### ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам «Положення про Академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА» (затверджене наказом № 112 від 07.03.2018 року)

[https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/dokumenty-naukma/cat\\_view/1-dokumenty-naukma/12-normatyvna-baza-naukma/6-systema-zabezpechennia-iaкости-osvitnoi-diialnosti-ta-iaкости-vyshchoi-osvity/71-normatyvni-dokumenty](https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/dokumenty-naukma/cat_view/1-dokumenty-naukma/12-normatyvna-baza-naukma/6-systema-zabezpechennia-iaкости-osvitnoi-diialnosti-ta-iaкости-vyshchoi-osvity/71-normatyvni-dokumenty)

## РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

### *Основна література* Підручники та посібники

1. *Бабич Н.Д.* Історія української літературної мови : Практичний курс / Бабич Н.Д. – Львів: Світ, 1993. – 376 с.
2. *Герман К.Ф.* Історія української мови. Вступ до вивчення курсу: Підручник / Герман К.Ф. — Чернівці: Рута, 2001. – 122 с.
3. *Конобродська В.Л.* Історія української літературної мови: Практичні заняття / Конобродська В.Л. — Житомир: Житомирський держ.педагогічний ун-т ім. Івана Франка, 2002. – 200 с.
4. *Крижко О.А.* Тестові та контрольні завдання до курсу історії української літературної мови. / Крижко О.А. — К.: Знання, 2000. – 132 с.
5. *Плющ П.П.* Історія української літературної мови. / Плющ П.П – К.: Вища школа, 1971. – 423 с.
6. *Русанівський В.М.* Історія української літературної мови. / Русанівський В.М.– К.: АртЕк, 2001. – 392 с.
7. Історія української літературної мови: Практикум / Фащенко М.М., та ін. / відп. ред. Ю.О. Карпенко— Одеса: АстроПринт, 2001. – 218 с.
8. Хрестоматія матеріалів з історії української літературної мови / Упоряд. П.Д.Тимошенко.– У 2-х ч.– К.:Радянська школа, 1959.– Ч. 1; 1961.– Ч. 2. – 359 с.

### Основна

9. *Булаховський Л.А.* Питання походження української мови / Булаховський Л.А.// Вибрані праці.– У 5-ти т.– К.: Наукова думка,1977.– Т. 2. – 218 с.
10. *Генсьорський А.І.* Галицько-Волинський літопис : Лексичні, фразеологічні та стилістичні особливості / Генсьорський А.І. – К.: Видавництво Академії Наук Української РСР, 1961. – 284 с.
11. *Єрмоленко С.Я.* Нариси з української словесності / Єрмоленко С.Я. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.
12. Жанри і стилі в історії української літературної мови. / Німчук В.В., Русанівський В.М., Чепіга І.П.– К.: Наукова думка, 1989. – 283 с.
13. *Житецький П.Г.* “Енеїда” Котляревського у зв’язку з оглядом української літератури XVIII ст. / Житецький П.Г.– К.: друк.акц. т-ва « П. Барський», 1987. – 120 с.
14. *Житецький П.Г.* Нарис літературної історії української мови в XVII віці / Житецький П.Г. – Львів: Укр. вид-во,1941. – 202 с.
15. *Житецький П.Г.* // Вибр. праці : Філологія / Житецький П.Г. .– К.: Наукова думка, 1987. – 120 с.
16. *Жовтобрюх М.А.* Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок XX ст.).– К.,: Наукова думка,1970. – 304 с.
17. *Криса Б.* Пересотворення світу: Українська поезія XVII – XVIII століть / Криса Б. — Львів: Свічадо, 1997. – 215 с.
18. *Левченко Г.А.* Нариси з історії української літературної мови першої половини XIX ст / . Левченко Г.А – К.; Х.: Радянська школа, 1946. – 144 с.
19. *Німчук В.В.* Мовознавство на Україні в XIV – XVII ст./ Німчук В.В.– К.: Наукова думка, 1985. – 223 с.
20. *Огієнко І.* Історія української літературної мови./ Огієнко І. – К.: Либідь,1995. – 296 с.



21. *Огієнко І.* Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський Апостол. / Огієнко І. – Варшава: Студії до української граматики, 1930. – Т. 1. – 520 с.
22. *Півторак Г. П.* Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. / Півторак Г.П. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 152 с.
23. *Стиль і час: Хрестоматія* / М.М.Пилинський (відп. ред.), Г.М.Колесник (упоряд., комент.). — К.: Наукова думка, 1983. – 250 с.
24. *Українська мова.* Енциклопедія / редкол. : В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. Бажана, 2004. – 824 с.
25. *Чапленко В.* Історія нової української літературної мови./ Чапленко В.– Нью-Йорк, 1970. – 448 с.
26. *Шевельов Ю.* Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900 – 1941). Стан і статус./ Шевельов Ю.– Чернівці :Рута, 1998.- 207 с.

Додаткова

27. *Бевзенко С.П.* Історія українського мовознавства./ Бевзенко С.П. – К.: Вища школа, 1991. – 230 с.
28. *Грушевський М.* Історія української літератури: В 6 т./ Грушевський М. – К.: АТ «Обереги», 1995. – Т.6. – 708 с.
29. *Європейське Відродження і українська література XIV – XVIII ст./* від.ред.О. Мишанич — К.: Наукова думка, 1993. – 376 с.
30. *Історія української культури: У 5 т.–* К.: Наукова думка 2001.– Т. 1. – 1136 с.
31. *Кирчів Р.Ф.* Етнографічно-фольклористична діяльність "Руської трійці". / Кирчів Р.Ф. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2011. – 422 с.
32. *Молдован А.М.* Слово о законе и благодати Илариона./ Молдован А.М. – К.: Наукова думка, 1984. – 240 с.
33. *Стильові тенденції української літератури ХХ століття: Збірник* / В.Г.Дончик (наук. ред.), Н.М.Шумило (упоряд.). — К.: ПЦ» ФОЛІАНТ», 2004. – 284 с.
34. *Творогов О.В.* Лексический состав "Повести временных лет": Словоуказатели и частотный словарь./ Творогов О.В. — К.: Наукова думка, 1984. – 218 с.
35. *Чижевський Дм.* Історія української літератури./ Чижевський Д.– Київ: «Академія», 2008. – 568 с.

*Затверджено на засіданні кафедри загального та слов'янського мовознавства НаУКМА  
Протокол № 5 від 31 серпня 2020 р.*